

MIRCEA CĂRTĂRESCU

Fascinantul drum de la LEVANT spre ORBITOR

Publicăm, în cele ce urmează, partea întâi a interviului acordat, în exclusivitate, „Realității Evreiești”, de scriitorul Mircea Cărtărescu.

„Mă simt un om foarte liber...”

- „Nu trăiesc ca un scriitor - declarați în «autoportretul» de pe site-ul Editurii Humanitas - și nu mă simt un scriitor. Mă simt doar un om foarte liber și, fiindcă prețul libertății e cel mai mare, foarte trist [...]”.

- Citați dintr-un text pe care l-am scris demult, într-un moment de depresie și care nu cred că mă mai reprezintă întru totul. Poate chiar ar trebui scos de pe site-ul Editurii Humanitas. Dar rândurile citate de dvs. le consider adevărate chiar și acum.

- Mă bucur, pentru că eu cred, ca și dvs., că libertatea nu e ceva care ți se oferă, pur și simplu, ci este ceva pentru care trebuie să lupți din răsputeri, foarte prețios, greu de dobândit, dar și greu de suportat... Când ești liber, în măsura în care un om poate fi liber, înaintezi, asemenea unui dansator pe sârmă, o sârmă întinsă deasupra unei prăpăstii foarte adânci, conștient fiind de adâncimea golului de sub tine, cât și de faptul că nu există nici o plasă dedesubt; orice pas greșit poate duce la cădere, orice cădere poate fi mortală... Omul liber își asumă toate riscurile, și atunci când cade și atunci când (dacă a avut norocul să rămână cât de cât întreg) se ridică și se urcă iarăși pe sârma lui.

- Celor mai mulți dintre noi li se pare că libertatea constă în suma unor drepturi căpătate de-a gata... Sigur că nu-i așa, iar sârma despre care vorbiți e chiar drumul nostru. Fără plasă dedesubt te dezechilibrezi și te reechilibrezi singur, ca și, dacă mai poți, te ridici, tot singur. Pentru că în momentele grele, când simți nevoia să comunici cu cineva, nu este nimeni în preajmă.

- Așa este, aveți dreptate cu asupra de măsură... Dar, mai e o vorbă: se spune că adevăratul prieten nu este neapărat acela care te ajută la nevoie, ci, mai ales, acela care este capabil să se bucure împreună cu tine, atunci când ai un succes. Cred că acesta este marele test al prieteniei.

- Dacă folosim testul ăsta, chiar că nu prea mai rămâne nimic... Eu am întâlnit rarisim oameni care se pot bucura de succesul altuia. În România este aproape de necrezut, ca o legendă. Noi avem oameni de cultură importanți, scriitori importanți... Ce nu avem însă este sprijinul moral pe care ceilalți ar trebui să li-l acorde. De pildă,

în *Doctor Faustus*, Thomas Mann scrie despre un muzician de geniu, Adrian Leverkühn, și oameni de acest fel se găsesc poate și la noi, dar nu există un Serenus Zeitblum, un om modest și devotat care să urmărească destinul cuiva cu adevărat important și să poată scrie cu căldură fraternală o biografie, să poată tremura în privința destinului lui. Asta nu avem. Noi avem oameni care să-i admire pe cei cu adevărați importanți sau, măcar, să-i observe.

- Într-adevăr. Dar se poate, eventual, întâmpla ca, într-un târziu, după ce aceia s-au petrecut din viață, să li se recunoască, totuși, meritele. Mi se pare că se mai întâmplă ceva; anume, suntem deseori covârșiți de un cumplit sentiment al inutilității. Pe mine, personal, mă bântuie de foarte multe ori... De ce? Pentru cine? Cui îi pasă? În afara unui cerc restrâns de oameni care mai citesc, în rest totul e o mare masă amorfă, căreia nu-i pasă...

- Da, pentru că trăim într-o cultură atomizată și lipsită de memorie, cu o selecție a valorilor aproape arbitrară, friabilă și, în cele din urmă, cel puțin după perioada comunistă, aproape blocată. Însă motorul căutărilor tale trebuie să fie în tine, în sentimentul importanței scrisului tău.

- Deci, să faci ceva pentru tine însuși!

- Da, pentru imaginea ta în propriii tăi ochi.

- Creatorii adevărați pot avea - și dvs. înțelegeți asta! - momente de îndoială, sau de mare derută psihică.

- Sigur. Însă istoria culturală nu înregistrează asemenea momente psihologice, personale. Nimeni nu se întreabă cum și-a scris Călinescu *Istoria literaturii*, sau cum și-a scris Arghezi imensa operă... Ei n-au avut momente de cădere? Momente de derută? Bineînțeles că da. Însă a existat în ei și o voință copleșitoare de-a exista cu adevărat pe lume...

- Un imens orgoliu!

- Sigur, și un orgoliu, putem zice, și o nevoie definitorie de celebritate.

- Nu toată lumea are asta.

- Evident. Dar, uneori, ea este un motor al performanței și al creației. Pot înțelege lucrul acesta, fiindcă eu însumi sunt un om ambițios.

- Da?!

- Firește.

- De fapt, nu se puteau scrie cele trei volume ale „Orbitor”-ului, imense, în lipsa unei ambiții ieșite din comun.

- În povestea asta m-a susținut sentimentul datoriei morale față de mine însumi, dorința de a nu irosi bruma de înzestrare naturală ce mi s-a dat. De fiecare dată când scriu o carte îmi plătesc, de fapt, biletul pentru existență.

- „Nu știu dac-o să mai scriu ceva vreodată și nu-mi pasă. Nu vreau să rămân în azilul de bătrâni al istoriilor literare” - ziceați dvs. Nu cred că mai e valabil!

- Adevărat este că mi-e total indiferent unde voi fi vreodată situat în istoria literară, ce vor însemna cărțile mele în cultura românească. De fapt, asta nu-i treaba mea. Pentru mine nu contează decât experiența individuală de a fi citit de un singur cititor, în speță eu însumi și alți cititori care-mi seamănă, care posedă aceeași enciclopedie imaginară, cum ar zice Eco. Din punctul acesta de vedere, interesul meu se oprește la producerea cărților. Soarta lor depinde numai de ele.

Sentimentul datoriei morale față de tine însuși

Singura carte din care recitesc mereu cu plăcere este „Levantul” [...]; micul roman fantastic „REM” este tot ce-am scris mai bun și mai coerent vreodată [...], dar cartea mea de căpătâi este „Orbitor”

- Nu vă preocupă felul în care sunt receptate de către criticii literari?

- Aș putea să spun că nu mă mai interesează cărțile mele după ce le-am scris. Nu mă recitesc niciodată, nu-mi știu textele pe de rost, nici măcar poemele scurte... Privesc numai înainte: totul e ca și când după fiecare carte s-ar trage o ușă dincolo de care nu mai pot pătrunde. Singura carte din care recitesc, câteodată, foarte rar și mereu cu plăcere, e *Levantul*.

- Ați răspuns deja la întrebarea pe care intenționez să v-o pun, anume, care dintre cărțile dvs. vă este cea mai dragă. Deci, „Levantul”!

- Îmi vine în minte tipica și banala comparație a scriitorului cu o mamă care are mulți copii și pe care e absurd s-o întrebi pe care dintre ei îl iubește cel mai mult. Nici eu nu pot să spun că sunt cărți la care țin mai mult și altele la care țin mai puțin: toate sunt ale mele, e ceva din mine în toate... Căci eu n-am scris niciodată despre altceva decât despre mine însumi. Țin, prin urmare, cam la toate cărțile mele: la primele mele volume de versuri, la *Nostalgia*, o culegere de povestiri dintre care una este tot ce-am scris mai bun și mai coerent vreodată (micul roman fantastic *REM*), la *Levantul*... Dar, bineînțeles, cartea mea de căpătâi, care dă un sens total scrisului meu, înșirînd toate lumile mele virtuale pe un fir magic, este *Orbitor*, portavionul micii mele flote.

- Deocamdată! Încă sunteți foarte tânăr. Dar, fiindcă veni vorba, vreau să vă spun că eu am citit „Nostalgia” acum foarte mulți ani și mi s-a întâmplat ceva foarte straniu. La început am avut o reacție de respingere. Nu știu de ce. Nu-mi plăcea, dar continuam să citesc pentru că eram, totodată, conștient că este literatură adevărată, poate chiar mare literatură! Până când a apărut „REM”, care m-a cucerit.

- Nu am scris *Nostalgia* ca pe o carte unitară. Ea constă din însumarea unui număr de povestiri independente. Dar eram într-o perioadă fastă pentru scris și atunci povestirile astea, care au fost gândite separat, s-au organizat singure într-o carte coerentă. Ele apar în ordinea în care au fost scrise, a existat deci un proces de gestație interioară care le-a așezat unele după altele într-un mod foarte firesc. Cartea se dezvoltă treptat, atinge un apogeu și apoi se stinge către final. De fapt, mesajul acestei prime cărți de proză a mea este cuprins în cele trei povestiri de la mijloc.

- „Mendebilul”, „Gemenii” și „REM...”

- Exact, pe când celelalte două sunt un fel de coperti tari, un preambul și un final. Pe-atunci nu știam să scriu la fel de bine ca acum, după experiența *Orbitor*-ului. *Orbitor* e o carte mult mai bine scrisă. Dar *Nostalgia* e *Nostalgia*, acolo ceea ce contează e construcția simbolică și vizionară, și mai puțin scriitura. Această carte a avut o mare influență asupra scriitorilor care au venit mai târziu, până în ziua de azi.

- Ați fost profesor de școală generală, în *Colentina*, și-acum sunteți profesor la copii mari, ca să zic așa. Care este deosebirea dintre cele două experiențe?

- Am predat timp de zece ani la o școală generală de la marginea Bucureștiului, între 1980 și 1990. Erau ani foarte grei, plini de lipsuri, lumea era sordidă și cenușie. Dar pentru mine, care mîncam, cum se zice, poezie pe piine, a fost o epocă fericită și creatoare. În perioada aceea am scris câteva dintre cele mai bune cărți ale mele, inclusiv *Nostalgia*, *Levantul*, câteva volume de versuri... A fost, poate, singura perioadă în care m-am simțit puternic implicat în lumea și în viața literară. Făceam parte dintr-un grup de poeți, dintr-o generație plină de ambiții și vitalitate, mergeam la cenecluri... Era o efervescență culturală și nu numai culturală, chiar viața mea socială a fost atunci mai puțin limitată ca de obicei.

- Aveți vocație de profesor?

- Nu am nici o problemă să fiu profesor, dar nu este visul vieții mele, ca să spun așa. Însă tot ce-am făcut vreodată, inclusiv munca de profesor, am făcut cu seriozitate și responsabilitate, pentru că așa sunt eu în general: mă implic în foarte puține lucruri, dar o dată implicat, încerc să le fac cât mai bine cu putință.

- Ați reușit să scoateți la suprafață măcar un copil, sau doi, talenți?

- N-a fost scopul meu să produc talente literare pe bandă rulantă.

- Dar ați avut asemenea copii?

- Da, am avut câțiva mai ieșiți din comun, însă nu cred că la vârsta de 13-14 ani se vede foarte bine talentul. De obicei, un talent adevărat începe să se manifeste abia în jurul vârstei de 18-20 de ani, ce apare înainte poate fi foarte înșelător... Nu cred în copiii minune.

- Nici eu.

- Am avut atunci o elevă dintr-o familie de romi. Trăia în condiții mizerabile, împreună cu o grămadă de frați și de surori, fără electricitate și apă curentă. Fetița asta a fost totuși, de la clasa întâi până la a opta, cea mai bună elevă din școală. Scria și versuri. Am căutat s-o ajut cât am putut. N-am mai întâlnit-o după aceea. Dar Rodica a fost pentru mine dovada că oameni minunați, plini de inteligență și talent, pot apărea și în mediile cele mai modeste.

- Acum, când aveți de-a face cu studenți care au, firește, veleități, observați mijind pe undeva o nouă generație de scriitori adevărați?

- Am ținut un cenaclu literar la facultate, început acum vreo zece ani, și continuat timp de șase, după care am fost silit să-l întrerup, pentru că am plecat în străinătate. Unul dintre cele mai mari prilejuri de mîndrie este pentru mine pleiada de tineri talenți pe care i-am debutat în cele trei culegeri de texte pe care le-am publicat în acei ani. Din cenaclul *Litere* au ieșit citiva dintre cei mai importanți scriitori tineri de azi.

- Ca de pildă...

- T. O. Bobe, Cezar-Paul Bădescu, Marius Ianuș, Cecilia Ștefănescu, Ioana Nicolae, Răzvan Rădulescu, Ana Maria Sandu și mulți alții... Vreo 14-15 foști studenți ai mei au confirmat încrederea mea, toți au cărți publicate, au fost premiați, călătoresc, au burse, sunt foarte activi din punct de vedere literar...

- Și dvs. ați avut parte de mentori buni...

- Oh, și cum încâl! De cei mai buni.

- Ceea ce e un mare noroc. Nu oricui i se poate întâmpla. Cine v-a influențat cel mai mult destinul de scriitor?

- Uitați cum s-au petrecut lucrurile. În liceu scriam deja poezie și nu mă gândeam decât să merg la Facultatea de Litere, niciodată n-am avut altă idee în minte, pentru că simțeam că acolo, la Litere, era climatul de care aveam nevoie. Lucrul acesta e valabil și azi: dacă un tânăr vrea să devină scriitor, cel mai bine e să meargă la Litere: șansele lui cresc cu asta enorm. În 1974 am dat examen la facultate și am intrat, dar apoi am fost luat în armată. Aveam doar 18 ani și am făcut nouă luni îngrozitoare de armată, care mi-au scos mult fumuri din cap și m-au așezat mai bine cu picioarele pe pământ. Când, în '75, am intrat la facultate, eram mult maturizat. Așa că am fost capabil să profit de ceea ce facultatea mi-a oferit. Am nimerit nu numai mentori extraordinari, dar am intrat și într-un grup de oameni, tineri ca și mine, cu totul ieșiți din comun. Cred că rareori se întâlnesc într-un mediu atât de restrâns, cum este o facultate, atâția oameni de talent. Am învățat mult și de la mentorii mei și de la colegii mei. Mentori spirituali și literari mi-au fost atât profesorul și criticul Nicolae Manolescu, cât și profesorul, criticul, scriitorul Ovid S. Crohălniceanu, pentru că mergeam în același timp și la cenaclul *Junimea* condus de „tata Croh”, și la *Cenaclul de Luni* al lui „Nichi”, cum le ziceam cu afecțiune noi, studenții. De fapt, în anul întâi am mers numai la Croh. Acolo am găsit un grup de autori tineri care scriau proză profesional. Încă veneau la *Junimea* - deși terminaseră facultatea - Mircea Nedelciu, George

Mergeam și la cenaclul „Junimea”, condus de „tata Croh” și la „Cenaclul de Luni” al lui Nichi

Unul dintre cele mai mari prilejuri de mîndrie este pleiada de tineri talenți pe care i-am debutat

Continuare în pag. 11

A consemnat NEDEEA BURCĂ